

Nieuwjaarsbijeenkomst 2019
van de Nederlandse
Graalbeweging.

Graalbeweging heeft unieke plaats in religieuze landschap

VAN BEKERINGSBEWEGING TOT BROEDPLAATS VOOR VERNIEUWING

De Graalbeweging ontwikkelde zich in honderd jaar in Nederland van een bekeringsorganisatie van katholieke lekenvrouwen tot een internationale, feministische, oecumenische en maatschappelijk geëngageerde beweging. Een gesprek met graalvrouw Carla van Thiel (82) en programmamaker Hilde Debacker (46).

Tekst: Frieda Pruim
Beeld: Stijn Rademaker

Ik was een Godzoeker, trouwen was niks voor mij en ik wist zeker dat ik naar de missie wilde”, vertelt graalvrouw Carla van Thiel (82) aan de keukentafel van het sfeervolle Graalhuis aan de Nieuwegracht in Utrecht. “Maar het klooster was me een brug te ver,

want ik wist me geen raad met het persoonlijk gebed. Het liefst wilde ik medicijnen studeren, maar dat mocht niet van mijn ouders. Na de hbs B ben ik in 1954 naar de verpleegstersopleiding gegaan. Daar hoorde ik dat je als graalvrouw de missie in kon, dus ik ben op de Tiltenberg in Vogelenzang

gaan kijken, toen nog het huis van de beweging. Ik trof er een internationale groep jonge vrouwen aan die op rode kussens op de grond in het Engels zaten te discussiëren. Ik was meteen verkocht.” In 1956 begon ze aan haar drie vormingsjaren, met 25 andere jonge vrouwen, waarna

ze 'dedicatie' deed. Die week op een aantal punten af van de eeuwige geloften van kloosterzusters. "Om graalvrouw te worden legden we in die tijd drie béloften af: van solidariteit, celibatair leven en gehoorzaamheid in samenspraak. We leefden in teams, kleine gemeenschappen, midden in de wereld, en werkten daar ook. We baden in het Nederlands of Engels en niet in het Latijn, droegen geen uniform of habijt en behielden onze eigen naam. Ons spirituele leven was in de eerste plaats onze eigen verantwoordelijkheid."

Auto's repareren

Nadat ze een tijdje in de verpleging had gewerkt, volgde Van Thiel de opleiding tot lekenmissionaris in het Missionair Vormingscentrum van de Graalbeweging in Ubbergen. In 1963 werd ze uitgezonden naar Afrika, waar ze – met tussenpozen – tot 1997 in Tanzania en vooral Oeganda werkte: als een soort huisarts, in een kliniek

en in een aidsproject. "Het oorspronkelijke bekeringsideaal van onze beweging vond ik uit de tijd, maar begin jaren zestig was dat al niet meer aan de orde", vertelt ze. "Onze opdracht was om vrouwen bewust te maken van hun taak in kerk en samenleving. Dat moet je niet al te traditioneel opvatten. In de opleiding leerden we bijvoorbeeld ook hoe je auto's moet repareren en huzen kunt opknappen. Ik heb het altijd heel belangrijk gevonden om mijn Afrikaanse collega's goed op te leiden, zodat ze zonder ons verder konden."

Het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) had grote invloed op de beweging, merkte Van Thiel toen ze in 1972 op verlof was in Nederland. "Ontzettend veel vrouwen hadden de beweging verlaten, dat vond ik heel pijnlijk. Ik vermoed dat dat kwam omdat er te weinig graalvrouwen waren die het proces van verandering in Nederland goed konden begeleiden – die zaten allemaal in het buitenland. Het bracht mij ook aan het twijfelen. Ik ben toen naar Bergeijk gegaan, naar wat nu Gemeenschap De Hooge Berkt heet. In die tijd was dat een opvanghuis voor met name religieuzen die zich wilden bezinnen op hun toekomst. Na een paar maanden concludeerde ik dat ik bij de Graal wilde blijven, vooral vanwege de vriendschappen. Ik was dolblij toen iemand uit Oeganda op bezoek kwam en zei dat ze me zo hard nodig hadden. Toen kon ik de draad daar weer oppakken."

Zenmeditatie

Opnieuw op verlof, in 1976, maakte Van Thiel kennis met zenmeditatie. "Ik was erg gesteld op de Vlaamse graalvrouw Mimi Maréchal, die het boeddhisme in de Graalbeweging introduceerde door zenleraren uit te nodigen voor retraites. Uit nieuwsgierigheid nam ik deel aan een weekend op de Tiltenberg, ook al had ik mijn twijfels. Daar leerde ik voor het eerst om echt stil te worden – fantastisch! Terug in Oeganda heb ik daarna elk jaar een jezuïetenretraite gedaan, waarbij je vijf uur per dag moest bidden. In plaats daarvan mediteerde ik." Van 1982 tot 1992 verbleef Van Thiel in Nederland, waar ze onder meer de Agogisch Theologische Opleiding deed. In die tijd raakte ze geïnspireerd door de feministische theologie. "Een paar sterke medestudentes eisten van onze docent dat we

'Graalvrouwen zijn gedreven om van de wereld een betere plek te maken'

In memory of her van Elisabeth Schüssler Fiorenza zouden bespreken. Toen hij dat weigerde, hebben we zijn colleges verder geboycot en zijn we daar zelf mee aan de slag gegaan. Ik hield van de graalvieringen op de Tiltenberg, bijvoorbeeld met Pasen, waar de feministische theologie ook een inspiratiebron was en waar we experimenteerden met nieuwe creatieve rituelen. Dat doen we tot op de dag van vandaag, al zijn van de overgebleven veertig graalvrouwen velen inmiddels ver in de zeventig."

Universele spiritueel

De Vlaamse filosoof Hilde Debacker (46) hoorde voor het eerst van de beweging toen ze in 2010 een appartement vond in het Utrechtse Graalhuis. "Ik mocht daar alleen wonen als ik affiniteit voelde met de Graalbeweging. Het beeld dat ik daarvan kreeg, sprak me onmiddellijk aan: een internationale vrouwenbeweging die spiritualiteit en maatschappelijk engagement combineert. Sindsdien ben ik steeds meer naar de beweging toegegroeid: eerst ben ik hier sacrale dans (meditatie in beweging, FP) gaan geven en activiteiten gaan bijwonen. In 2004 werd ik officemanager. Vanuit die functie ben ik in de stuurgroep mee gaan denken. Door hun leeftijd waren er steeds minder graalvrouwen die zelf activiteiten konden aanbieden, en ontstond er behoefte aan een programmamaker die vrouwen van buiten kon aantrekken. Die functie heb ik toen ook op me genomen." Debacker is inmiddels graalvriendin, maar geen graalvrouw. "De reden is dat de Graal zo'n christelijke geschiedenis heeft", legt ze uit. "Op mijn vijftiende heb ik afstand genomen van het katholicisme, omdat ik moeite had met de christelijke dogma's. Via boeddhistische meditatie heb ik mij weer geopend voor spiritualiteit en ben ik op het spoor gekomen van mystiek en gnosis. Nu noem ik mezelf een universeel spiritueel: ik sta open voor alle vormen van ➔

Carla van Thiel: "In de opleiding leerden we hoe je auto's moet repareren."

spirituele voeding. Verder zijn in Nederland veel graalvrouwen een stuk ouder dan ik. Tijdens internationale ontmoetingen tref ik gelukkig veel jongere geestverwanten. Wat me in alle graalvrouwen inspireert, is hun onafhankelijkheid, kracht en gedrevenheid om van de wereld een betere plek te maken.”

Unieke plaats

Debacker studeerde moraalwetenschappen (humanistisch) in Brussel, werkte bij het Steunpunt Begeleiders Uitgeprocedeerden en schreef een proefschrift over westerse bronnen voor een niet-theïstische spiritualiteit. Ze kwam uit bij het stoïcisme, en zag parallellen met het boeddhisme. Voor de liefde verhuisde ze na haar promotie naar Nederland. Daar volgde ze onder meer een opleiding tot sacrale-dansdocent. Als programmamaker zorgde ze voor verbreding van de activiteiten in het Graalhuis. “Net als voorheen organiseren we onder meer eigentijdse vieringen. Maar bijvoorbeeld de openheid voor het zen-

Hilde Debacker:
“Ik sta open voor alle
vormen van spirituele
voeding.”

Van bisschop naar Boeddha

De Graalbeweging komt voort uit het Comité tot Bekeering van Nederland, dat honderd jaar geleden werd opgericht door onder anderen de jezuïet Jacques van Ginneken. Hierin waren alleen mannen actief, maar Van Ginneken zag vrouwen als ideale bekeerders: zij waren veel religieuzer dan mannen, opofferingsgezind, vasthoudend en idealistisch. Daarom stichtte hij in 1919 de Vrouwen van Bethanië, een religieuze congregatie, en in 1921 de Vrouwen van Nazareth, een lekenbeweging. Het bekeringsideaal moest deze beweging in 1928 al loslaten toen zij de opdracht van de bisschop van Haarlem kreeg om de leiding te nemen over de katholieke meisjesbeweging, de Graal. Het werd een groot succes; na drie jaar waren al 12.000 meisjes aangesloten. In de loop van de jaren dertig breidde deze beweging zich uit naar andere landen. Na de Tweede Wereldoorlog begon de kerngroep opleidingen op het gebied van verpleging, gezinsverzorging

en missie. Tussen 1948 en 1965 werden in totaal 163 graalvrouwen uitgezonden naar het buitenland. In de jaren vijftig raakten de leden geïnteresseerd in oecumene en nieuwe liturgische ontwikkelingen; in de jaren zestig deed de feministische theologie haar intrede in de beweging. In de jaren zeventig kwam daar het boeddhisme bij, geïntroduceerd door graalvrouw Mimi Maréchal, die in Japan onder de indruk raakte van zenmeditatie. Sinds 2005 is de Nederlandse tak van de Graalbeweging gevestigd in Utrecht. De beweging is actief in zeventien landen en heeft in elk land een eigen karakter. Er is een overkoepelend bestuur en er zijn geregeld internationale ontmoetingen. Wereldwijd telt de beweging 990 leden.

Marjet Derks: Van Hollandse wereldbekeering tot mondiale verbondenheid. Het verhaal van de Graal 1921-heden (Verloren, 2016)

boeddhisme hebben we uitgebreid naar andere boeddhistische richtingen. Vier keer per jaar komt een vrouwelijke boeddhistische leraar een meditatie-dag geven. Verder organiseren we nu muziekavonden en lezingen met bekende auteurs zoals Stine Jensen, om nieuwe mensen te trekken. En twee jaar geleden zijn we begonnen met de jaarlijkse Graallezing, waarin we een vrouw in het licht zetten die vrouwenrechten, spiritualiteit en maatschappelijke betrokkenheid combineert. We organiseren ook empowermentcursussen voor vrouwen met een migratieachtergrond. Er zijn inmiddels 450 geïnteresseerden – vooral vrouwen tussen de veertig en zestig jaar – die onze nieuwsbrief ontvangen, en die groep groeit. Sommige graalvrouwen hebben niet met alles dat ik programmeer evenveel affiniteit, maar ik krijg er toch de ruimte voor. Dat waardeer ik erg. Zo blijft de Graalbeweging een broedplaats van vernieuwing.”

Hoe zien de twee vrouwen de toekomst van de beweging? “Internationaal zal de Graal wel doorgaan, want in veel landen

is het nog een bloeiende groep”, verwacht Carla van Thiel. “En in Nederland zal er wel weer iets anders ontstaan.”

Volgens Debacker heeft de Nederlandse Graalbeweging nog steeds een unieke plaats in het religieuze landschap. “Vrouwen vinden hier een plek waar ze zich thuis voelen en geïnspireerd raken om de wereld een beetje mooier te maken. Zo ontstaan er organisch nieuwe vormen van verbondenheid. Maar ikzelf zie alleen toekomst voor de beweging als de openheid voor diverse spirituele bronnen gewaarborgd wordt, want steeds meer mensen willen zich niet meer tot één religieus pad beperken.” ●

In het nieuwe boek van Els Kloek, 1001 vrouwen in de twintigste eeuw (Vantilt, 2018), worden twee graalvrouwen geportretteerd, Lydwine van Kersbergen (presidente van de jeugdbeweging vanaf 1928) en Mimi Maréchal (die het boeddhisme in de beweging introduceerde). Deze twee vrouwen staan ook in de schijnwerpers op de gelijknamige tentoonstelling, die tot 10 maart te zien is in het Amsterdam Museum.